Marko Sabljaković, mag. educ. croat.
Kazalište „Mika Živković“, Retkovci
marko.sabljakovic@gmail.com

UDK 792.09Ivakić, J.
DOI: https://dx.doi.org/10.21857/ygjwrc23ky
Izvorni znanstveni članak

DRAMATURŠKA OBRADBA I KAZALIŠNO UPRIZORENJE IVAKIĆEVA DRAMSKOGA I PROZNOGA OPUSA: *INOČE*, *MAJSTORICA RUŽA*, *RUŽA GOLUBIĆKA* I *OTROV*

Dramska su djela Joze Ivakića odigrana na mnogim profesionalnim i amaterskim hrvatskim kazališnim scenama, a sâm se Ivakić u osječkome i zagrebačkome Hrvatskom narodnom kazalištu okušao kao dramaturg, ali i kazališni redatelj postavivši na scenu tridesetak djela hrvatske i strane književnosti.

Njegova će djela poslužiti kao sjajna podloga za dramatizaciju novoga dramskog teksta naslovljenoga *Žedna ljubavi*.

U bogatoj ostavštini posebnu pažnju zaokupljaju Ivakićeve drame *Inoče, Majstorica Ruža* i pripovijetka *Ruža Golubićka*.

Premijerno odigrana u siječnju 2015. godine u produkciji retkovačkoga kazališta, predstava kojoj, uz dramatizaciju i prilagodbu teksta, potpisujem i režiju, doživljava uspjeh prilikom izbora predstave koja će Vukovarsko-srijemsku županiju predstavljati na državnome festivalu kazališnih amatera. Nakon županijskoga uspjeha kazališna će struka četirima nominacijama i trima nagradama predstavu svrstati među najuspješnije amaterske kazališne ostvaraje na državnome 55. Festivalu hrvatskih kazališnih amatera, održanome u Pazinu i Vodicama.

Zajedno s glumačkim ansamblom retkovačkoga kazališta, suvremenim pristupom u današnjem teatru i svevremenskim temama Ivakićevih tekstova, uspio sam zaintrigirati publiku, zaokupiti njezin dojam i emotivnu proživljenost gledanoga, a kazališne znalce i struku potaknuti na analiziranja, razgovore, promišljanja te, na radost promicatelja

slavonske književne baštine, ponovno vrednovanje Ivakićeva stvaralaštva.

Nagrade, priznanja, a posebice stručni osvrti i kazališna kritika jasno oslikavaju uspješnost dramaturškoga, redateljskoga i glumačkoga čina potaknuta Ivakićevim značajnim, ali nedovoljno isticanim i revitaliziranim, a dugi niz godina gotovo marginaliziranim književno-dramskim opusom.

U studenome 2015. godine na retkovačkim kazališnim daskama te u vlastitoj režiji uprizorujem predstavu *Otrov* nastalu na motivima Ivakićeve istoimene novele.

Nakon predstave *Žedna ljubavi* i predstava *Otrov* doživljava izvrstan uspjeh – publika burnim pljeskom nagrađuje glumačku interpretaciju Zdravka Šinjorija, a kazališna struka oduševljena je redateljskom koncepcijom, snažnim emocijama, glumačkim dosezima i ostvarajima. Dubravka Crnojević Carić predstavu naziva „malim" biserom ističući ju kao značajan uradak, odnosno doprinos kako očuvanju baštine, tako i suvremenomu čitanju baštinskih tekstova.

Cilj je izlaganja pojasniti postupke dramaturške obradbe, a potom kazališne postupke i pristup u radu s glumcima radi što vjerodostojnijega utjelovljenja likova na kazališnim daskama te u konačnici pojašnjenje redateljske koncepcije i ideje. Izlaganje obuhvaća kazališnu kritiku i osvrte teatrologa, kazališnih kritičara, akademskih glumaca i redatelja na predstave *Žedna ljubavi* i *Otrov* te analizu medijske zastupljenosti uspjeha predstava kao rezultat upućivanja šire kazališne i čitateljske publike na vrijednost Ivakićeva opusa.

Ključne riječi: drama; dramatizacije; kazališna kritika; amatersko kazalište; redateljske koncepcije

ŽEDNA LJUBAVI

„Amater je čovjek koji nešto čini zbog vlastite zabave… zbog vlastite radosti. To je čovjek dobrovoljac ili bolje čovjek dobre volje koji nešto radi iz hobija, zbog posebnoga zanimanja za određeno područje ljudske djelatnosti" (Mrkšić 1980: 14), obrazložit će na znanstvenome skupu o stogodišnjici rođe-

nja Joze Ivakića 1978. godine hrvatski dramaturg, redatelj i prevoditelj. Govoreći o pučkome teatru, Mrkšić zaključuje: „Pučki teatar znači neprestano vraćanja neposrednome, svome, prepoznatljivom, jasnom i naprednom i u tom smislu i danas još uvijek aktualnom." (Mrkšić 1980: 15).

Retkovačko kazalište od samih je početaka kulturnoga doprinosa slavonskomu podneblju težilo revitalizaciji zavičajne književne baštine. Joza Ivakić jedan je od najzastupljenijih autora čiji su dramski i prozni uradci doživjeli kazališni uspjeh. Važno je istaknuti da su prvi i drugi kazališni susreti u Retkovcima 1975. i 1976. godine nazvani *Dani Joze Ivakića*. Ondašnji su retkovački glumci-amateri pod redateljskim vodstvom Mike Živkovića vrlo zapaženo odigrali *Inoče* i *Majstoricu Ružu* obnavljajući ih na kazališnim daskama 1978., 1979. i 1981. godine.

Godine 2008., utjelovljujući lik seoskoga posjednika Andre Eleševića iz Ivakićeve drame *Inoče* u retkovačkome kazalištu na obnovljenim *5. Susretima dramskih amatera Vukovarsko-srijemske županije*, a potom lik Lovre Šlajbakova, čiju je režiju i prilagodbu teksta 2009. godine u Gradskome kazalištu „Joza Ivakić" u Vinkovcima potpisao Himzo Nuhanović, predano sam započeo analizirati opus i stvaralaštvo *najvinkovačkijega* pisca. Zahvaljujući autorovoj vještoj kreaciji likova, kao mladomu mi je glumcu bilo posebno zadovoljstvo i radost igrati lik strasnoga slavonskog čovjeka – inatljiva i prkosna, a opet emotivna bića spremna na opraštanje i bezuvjetnu ljubav, a i u liku seoskoga šaljivdžije, kanonika Lovre, duhovitim dosjetkama i zadirkivanjima sumještana postići scensku komičnost i duhovitost u ionako vrlo ozbiljnoj drami. Odigrana lica Ivakićevih dramskih ostvaraja nekoliko godina kasnije potaknula su me na pomnije analiziranje i iščitavanje slavonskih književnih zavičajnika. Nakon niza uspješnih i nagrađivanih uloga u retkovačkome kazalištu, 2014. godine odlučio sam se na iskorak potaknut kazališnim izazovima. Brešanova *Svečana večera u pogrebnome poduzeću* prva je predstava kojoj sam potpisao režiju i prilagodbu teksta, a festivalske nagrade te pozitivne kritike publike i kazališnih znalaca i danas su poticaj budućim dramaturško-redateljskim ostvarenjima. Uprizorenje slavonskih baštinskih tekstova otada potiče kreativni zanos osobnoga doživljajnog i iskustvenoga kazališnog stvaralaštva.

Scena iz predstave „Žedna ljubavi" Kazališta „Mika Živković", Retkovci, 2015. Foto Dražen Bota.

Razgovarajući sa starijim članovima glumačkoga ansambla u Retkovcima, saznao sam kako je kazališni entuzijast i redatelj Mika Živković sedamdesetih godina prošloga stoljeća uprizorio predstavu koja je bila dramaturški spoj dviju Ivakićevih drama – *Inoča* i *Majstorice Ruže*. Takva dramaturška obradba izazvala je u meni znatiželju, no članovi tadašnjega ansambla nisu uspjeli sačuvati dramski tekst niti je on igdje arhiviran. Javila se jaka želja obnoviti tu dramu, odnosno postaviti ju na kazališne daske. S obzirom na ne tako davno odigranu dramu *Inoče*, smatrao sam kako je trenutak publici predočiti suvremenije redateljsko i glumačko viđenje baštinskih tekstova nastalih u kreativnošću neiscrpnoj Slavoniji. Vodilja je bila ideja uprizoriti tekst, odnosno režirati predstavu koja bi objedinila Ivakićevo stvaralaštvo kao što su to svojevremeno učinili Mika Živković i njegovi glumci.

U monografiji *Književni i kazališni rad Joze Ivakića* Anica Bilić (2008: 214) tvrdi:

> Do danas tiskom neobjavljena, *Majstorica Ruža* izvodila se na amaterskim scenama Slavonije. Zalažući se za revitalizaciju slavonske dramske

baštine, Švagelj inzistira na scenskoj aktualizaciji Ivakićevih drama, za *Inoče* i *Majstoricu Ružu* predlaže preradbu izborom i kombinacijom pojedinih činova. Tako su amateri iz Retkovaca pod vodstvom Mike Živkovića kombinirali drugi čin iz *Inoča*, drugi i treći *Majstorice Ruže*, a lik Ljube poistovjetili su s majstoricom Ružom, dok je Ljubin zaručnik Fila Ružin muž, a Andro Elešević i Boža Ferković se identificiraju u jednom liku.

Iako je danas dramaturška građa Mike Živkovića nedostupna, sa sigurnošću tvrdim kako je predstava zaživjela na kazališnim daskama, o čemu svjedoče živući retkovački glumci, nositelji radnje igranoga komada. Svjestan novoga vremena i mogućnosti kazališnih spoznaja i dostignuća, odlučio sam kontaktirati Odsjek za povijest hrvatskoga kazališta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu koji je ustupio na korištenje u rukopisu sačuvanu dramu *Majstorica Ruža*.

Analizirajući književnu i kazališnu kritiku, zaključio sam da je Ivakić značajniji uspjeh postigao dramom *Inoče,* a drama *Majstorica Ruža* svrstana je među manje uspješna dramska djela. Bez obzira na počesto negativan odnos kritike prema stvaralaštvu zdušnoga zagovaratelja, u kazalištu slavonskoga narodnog duha, *Majstorica Ruža* intrigira i nakon prva čitanja potiče nestrpljivost scenskoga uprizorenja. Zagovarajući suvremene kazališne interpretacije, započeo sam pisati novi predložak, odnosno pokušao sam dramaturški spojiti Ivakićeve tekstove u kazališnu cjelinu čiji bi se likovi ispreplitali radnjama obiju drama.

Nakon početnoga čitanja *Majstorice Ruže*, analize produbljujem i korespondiram iznimno uspješnom Ivakićevom pripovijetkom *Ruža Golubićka*, prema kojoj je nastala drama tragičnoga svršetka čiji je naslov odredio lik u središtu zbivanja, lik posrnule Slavonke Ruže. Fila Golubović u drami je lik Ružina supruga, a po zanimanju kolarski majstor pa otuda objašnjenje naslovne sintagme dramskoga djela.

Ruža Golubićka, kasnije Majstorica Ruža, stvorena je prema liku iz stvarnosti – Jozinoj ujni, drugoj supruzi njegova ujaka majstora Luke, kovača s Krnjaša, Katarini, rođenoj Horvatović, te njome možemo nedvojbeno potvrditi autobiografsku podlogu Ivakićeva književna stvaranja (Bilić 2008: 67).

Ivakić nastoji u svojim djelima opovrgnuti mit raspojasane Slavonije kakvom ju opisuju Relković i Kozarci – Slavonije u kojoj prevladaju blud, nemoral, rasipništvo, alkoholizam i nerad. Ipak, likom Ruže priklonit će se negativnomu doživljaju slavonske žene koju mnogi prepoznaju kao pandan Đuki

Begoviću. Ruža je nesretna žena, žena nagona, ona koja vapi za strašću koja ju potiče na raskalašenost, zapostavljanje supruga i djece, bračnu nevjeru, odlaske od kuće, pa čak i naum bijega s Romom Milošem. Sve to dovodi do Ružina moralnoga sunovrata, a supruga Filu do tragičnoga svršetka – samoubojstva.

Scena iz predstave „Žedna ljubavi" Kazališta „Mika Živković, Retkovci, 2015. Foto Dražen Bota.

Ivakića valja smatrati vrsnim psihoanalitičarom jer duboko ulazi u karakterizaciju likova i njihova raspoloženja, a to otvara mogućnost redatelju i glumcima vjerodostojnije utjeloviti i kreirati lik. Posebice mu otvara mogućnost poistovjetiti glumčeve emocije s likom koji igra, na što sam usmjerio posebnu pažnju tijekom rada. Prikazavši selo u svoj njegovoj punini i zanosu, Joza Ivakić pučkom dramom *Inoče* pred čitatelja i kazališne umjetnike donosi raskoš života koji je prožet srećom, razočaranjima i tugom, ali i radošću, veseljem, cikom, vriskom, igrom i pjesmom veselih mladića i djevojaka u kolu. Upravo taj, na prvi pogled život prašnjavih slavonskih sokaka i seoskih kućeraka, donosi (ne)sretnu sudbinu dvoje supružnika – Andre Eleševića i supruge mu Kaje. Radnjom smještena pred sam kraj Prvoga svjetskog rata kada

su mnogi seljani bili na frontama, a žene usamljene, očajne i potištene. Ne znajući o sudbini svojega supruga, dolazi do obrata u životu imućne seljanke Kaje kojoj se suprug *priženio* i time stekao vlasništvo nad posjedom. Autor precizno izražava Kajinu iskrenu ljubav, Andrin inat, prkos i želju za osvetom nakon što je povratkom s ratišta saznao da mu je zakonita supruga udana za drugoga muškarca. Svjestan ratnih zbivanja i ranijih vijesti o svome nestanku, on ipak ne može zatomiti ljutnju, ljubomoru i bijes. Kaja će u razgovoru s Androm pokušati opravdati vlastito neznanje ističući nagovor drugih seljana, pa čak i župnika, na ponovnu udaju jer o velikome se imanju nije mogla sama brinuti. Ne mogavši joj oprostiti, Andro zavodi mladu, lijepu seosku djevojku Ljubu koja prema njemu gaji iskrene osjećaje, odlučuje raskinuti brak i napustiti kuću u koju, vodeći se inatom i prkosom, dovodi ljubavnicu – *inoču*. Ljuba je razapeta između iskrene ljubavi i nagovora majke na udaju za bogata starijega seljanina Filu Lovretića. Ivakić donosi dramski sukob glavnih protagonista, a sve će završiti *happy endom* – kako to biva u pučkoj drami. Ipak, nesretna će sudbina zadesiti *inoču* Ljubu. Shvativši kako je iskorištena poradi osvete, ne želeći stajati na putu bračnoj sreći supružnika, odlučuje stupiti u brak s Filom Lovretićem dok Kaja i Andro zaboravljaju na sve zlo započevši *nov život – vedar i sretan*.

Zagovarajući u kazališnome radu valorizaciju negdašnjega života slavonskoga podneblja, Ivakićeva dramska djela *Inoče* i *Majstorica Ruža* te pripovijetka *Ruža Golubićka* poslužit će kao sjajna podloga za dramaturšku obradbu i prilagodbu novoga dramskog teksta naslovljenog *Žedna ljubavi*.

Valja pojasniti naslovnu sintagmu preuzetu iz drame *Majstorica Ruža*. U osmome prizoru trećega čina učitelj Pavao Šnidarlić, predstavnik seoske inteligencije, Ruži nameće objašnjenja njezinih životnih postupaka. U drami će Ivakić,[1] uvodeći mnoge likove u tijek radnje, nastojati opravdati Ružinu pobunu i u tome bez sumnje uspjeti.

> ŠNIDARLIĆ: …Ljubav je tebi život i jedini smisao života. Ti si žedna ljubavi, ali je ne možeš naći. Ti si kao onaj putnik, koji dolazi žedan pod slap, pa hoće da čašom zahvati vode, ali čaša se nikad ne napuni i on odlazi žedan…
>
> RUŽA: Moja je duša satrvena. Pustoš je u mome srcu.

[1] Ivakić, Joza. *Majstorica Ruža*. Fotokopije dramskoga teksta ustupljene iz Odsjeka za povijest hrvatskoga kazališta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Naslovnu sintagmu *žedna ljubavi* mogli bismo primijeniti i u Kajinu slučaju. Ona žudi za Andrinom ljubavlju u pokušajima spašavanja bračnoga života. Nastoji iznova graditi suživot s Androm nailazeći na njegovo odbacivanje, mržnju, pakost, inat i srdžbu. Zar za iskrenim osjećajima ne žudi i *inoča* Ljuba? Zaljubivši se u oženjena muškarca koji ju zavodi iz prkosa i inata, ipak ne želi biti preprekom ponovnoj sreći dvoje supružnika. Na nagovor majke udaje se za staroga Filu Lovretića. U njezinu srcu, baš kao i u Ružinu, nastaje pustoš. Detektirajući poveznice u odnosima likova i sličnosti u osjećajima kojima se vode i prema kojima postupaju, velikom opravdanošću dramaturšku obradbu odlučujem nasloviti *Žedna ljubavi* opredijelivši se za pridjev koji će konkretizirati ženu u naslovu.

Sintagma se provlači u novome dramskom tekstu u sljedećim rečenicama, a prilikom tajnoga sastanka s Androm na sokaku:

> LJUBA: Jedva sam umakla. Fila Lovretić je bio kod mene. Nisam ga ni dočekala. Kazala sam mami da se neću udat' za njega. Gadi mi se… Andro, tvoje ljubavi sam žedna!

U drami *Majstorica Ruža*, napuštajući majstora Filu nakon svih unutarnjih promišljanja i borbi, glavni će lik napokon priznati što mora.

> RUŽA: Ne govori mi o 'praštanju! Ne treba mi tvoga 'praštanja! I ne govori mi o dobroti. Da si me tuko k'o pravi čo'ek, da si mi kosti lomio, ja bi onda uvidila da si muško i ja bi te volila. Al' ti si me tuko dobrotom i poštenjem. I zato te mrzim. I zato sam te varala i varam te da ti se osvetim. Žedna sam prave ljubavi, besne krvi k'o što je i u mene!

U trenutku pomirenja, u drami *Inoče*, Kaja će kazati Andri ono što nikada nije prestajala osjećati, a tijekom njihove svađe i Andrine odlučnosti napustiti ju te uvidjeti kako joj nedostaje njegova ljubav. Nakon što Andro shvati kako mu život i osjećaji pripadaju jedinoj i zakonitoj ženi, Kaja će biti u suzama radosnicama.

> KAJA: Andro, moja duša žedna je tvoje ljubavi!

Proučavateljima Ivakićeva opusa poznato je kako su u njegovim djelima ženski likovi zastupljeniji svojim opisima i sudbinama. Mnogobrojni su razlozi tomu, a ponajviše što je želio ispraviti negativnu sliku stečenu u široj javnosti o ženama Šokicama – Slavonkama. Koliko god Ruža bila rušiteljica idilične slike požrtvovnih seljanki koje mukotrpno koračaju životnim stazama, u potpunosti predane obitelji, toliko možemo pronaći odgovora u korist

razumijevanju njezinih (ne)djela. Muškarci će krijući se iza naslova upotpunjavati živote i srca junakinja. Andro Elešević preuzima i ulogu pokretača radnje dok je Fila Golubović samo pasivni promatrač, sudionik bez utjecaja na okolnosti promjene radnje.

Poznavajući ansambl retkovačkoga kazališta, dramaturšku obradbu gradim uzimajući u obzir broj glumaca i redateljsku procjenu glumačkih im sposobnosti. Pri početku pisanja dijelim uloge, što mi uvelike olakšava proces rada. U predstavi *Žedna ljubavi* zaigrat će čak dvadeset jedan glumac-amater Kazališta „Mika Živković" iz Retkovaca.

Preuzimajući iz obiju drama nekoliko likova u novome dramskom tekstu, stvorio sam sljedeće likove: seoskoga posjednika Andru Eleševića, suprugu mu Kaju, kolara majstora Filu Golubovića, njegovu suprugu majstoricu Ružu, mladu djevojku Ljubu, mater joj Polku, čiča Lovru Šlajbakova zvanog Kanonik, suprugu mu bab' Maru, seosku snašu Macu Živkovićevu, Miku Pantića, seoskoga bricu, birtaša Jozefa, seoske djevojke Katu, Jelu, Ivku, Francu, Lucu i Mandicu, Romkinje Džildanu, Esmu, Čumu i sina joj Džasmina. Seoske djevojke i Romi potpuno su nova lica koje Ivakić u svojim dramama i pripovijetki ne uvodi u radnju. Autorskom obradbom obogaćujem radnju humorističnim dramskim elementima, a posebice pojavom Roma koji su u vremenima događanja radnje pohodili slavonska sela u potrazi za egzistencijom i boljim životom. Nerijetko će Romi za komadić kruha služiti obiteljima bogatih šokačkih kuća, a Šokci bi se divili njihovoj pjesmi, zavodljivu plesu i neugasivoj životnoj radosti unatoč neimaštini. Iskusnije Romkinje bavit će se vračanjem, crnom magijom, proricanjem sudbine, a bivale bi i travaricama spravljajući napitke u korist životnih (ne)prilika. Muškarci lijepim Romkinjama nisu mogli odoljeti. Zabavljajući goste seoskih birtija u kasnim noćnim satima, bile su razlogom preljubništva, muške opsesivnosti i propalih brakova. Dok su jedni zazirali njihovoj prisutnosti, drugi bi opet prihvaćali suživot ne bi li ih Romkinje usrećile, možda proricanjem sudbine, napitcima ili noćnim užitcima.

Dramaturšku obradbu čini pedeset sedam prizora bez podjela na činove te je na taj način u redateljskoj koncepciji predstava igrana bez stanke u trajanju od sedamdeset minuta.

Prizori iz dramskoga teksta *Žedna ljubavi* u dramaturškoj obradbi i kronološkim slijedom radnje:

PRIZOR	OPIS PRIZORA	DRAMATURŠKA OBRADBA, POSTUPAK
RADNJA SE DOGAĐA NA SOKAKU I ISPRED ANDRINE I KAJINE KUĆE		
1.	Prolog Bab' Marin, Macin i Polkin dijalog.	Autorski čin.
2.	Dijalog seoskih djevojaka.	Autorski čin.
3.	Marin, Macin i Polkin dijalog.	Autorski čin.
5.	Andrin i Ljubin susret ispred kuće.	4. i 14. prizor 1. čina drame *Inoče.*
7., 8. i 9. prizor	Andrini, Lovrini, Macini, Marini i Ružini dijalozi.	2. i 4. prizor 1. čina drame *Inoče.* Dijalog između bab' Teze i Mace Živkovićeve u obradbi poistovjećuje se s dijalogom između bab' Mare i majstorice Ruže.
11. prizor	Andrin i Kajin dijalog.	5. prizor 1. čina drame *Inoče*.
12., 13. i 14. prizor	Marin, Macin, Ružin, Lovrin i Polkin dijalog.	6. prizor 1. čina drame *Inoče* i autorski čin.
15., 16. i 17. i 18. prizor	Dolazak Cigana u selo. Dijalog između Cigana (Čuma, Džildana, Esma i Đasmin) i bab' Mare, Mace Živkovićeve i Polke. U sceni se pojavljuju seoske djevojke.	Autorski čin.
22., 23. i 24. prizor	Mikin, Andrin, Ljubin i Polkin dijalog.	6. i 7. prizor drame *Inoče*. Lik Mike Pantića u obradbi poistovjećen s likom Lovre Šlajbakova.
25. i 26. prizor	Andrin i Kajin dijalog. Marina pojava.	9. prizor drame *Inoče* i autorski čin.
RADNJA SE DOGAĐA U SEOSKOM BIRCUZU		
27. prizor	Lovrin, Mikin, Jozefov, Filin i Andrin dijalog.	1. prizor 3. čina drame *Inoče* i 1. čin drame *Majstorica Ruža*. U obradbi lik Mike Pantića poistovjećen je s likom Mere Ćulića iz drame *Inoče*, lik Mike Pantića poistovjećuje se s likom učitelja Šnidarlića iz drame *Majstorica Ruža*, lik Jozefa s likom Lovre Šlajbakova iz drame *Majstorica Ruža*, lik Lovre Šlajbakova s likom čiča Lepe Vukovića iz drame *Majstorica Ruža*, lik Andre s likom učitelja Šnidarlića iz drame *Majstorica Ruža*. Neki su dijelovi teksta autorski čin.
28. prizor	Dolazak Cigana (Čuma, Džildana, Esma i Đasmin) u seoski bircuz, dijalog s Jozefom.	Autorski čin.

29. i 30. prizor	Lovrin, Mikin, Jozefov, Andrin i Marin dijalog.	2. i 4. prizor 1. čina drame *Majstorica Ruža*. U obradbi lik Jozefa poistovjećuje se s likom Mike Pantića iz drame *Majstorica Ruža*, a lik Andre s likom učitelja Šnidarlića iz drame *Majstorica Ruža*.
31. prizor	Polkin i Ljubin dijalog. Polkino obraćanje gostima u bircuzu.	12. prizor 1. čina drame *Inoče* i autorski čin.
32. i 33. prizor	Lovrin, Mikin, Jozefov i Filin dijalog.	Autorski čin.
34. prizor	Ružin, Marin, Macin, Polkin, Filin, Lovrin i Mikin dijalog.	U obradbi je preuzet tekst iz pripovijetke *Ruža Golubićka* te 8. i 9. prizor 1. čina drame *Majstorica Ruža*. Lik Lovre Šlajbakova poistovjećuje se s likom čiča Lepe Vukovića iz drame *Majstorica Ruža*.
RADNJA SE DOGAĐA NA SOKAKU I ISPRED ANDRINE I KAJINE KUĆE		
35. prizor	Marin i Džasminov dijalog.	1. prizor 2. čina drame *Majstorica Ruža*. Lik Đasmina poistovjećuje se s likom sluge Palka iz drame *Majstorica Ruža*.
36. prizor	Dijalog seoskih djevojaka.	Autorski čin.
37. prizor	Polkin i Ljubin dijalog. Polkino obraćanje gledateljima.	3. prizor 3. čina drame *Inoče* i autorski čin.
38. i 39. prizor	Ružin i Čumin dijalog. Filino obraćanje Ruži.	3. prizor 2. čina iz drame *Majstorica Ruža* i ulomci iz pripovijetke *Ruža Golubićka*.
40. i 41. prizor	Čumin, Džildanin, Esmin, Andrin i Kajin dijalog.	Autorski čin.
42. prizor	Andrin i Kajin dijalog.	3. prizor 2. čina drame *Inoče*.
43. prizor	Andrin i Ljubin dijalog.	2. prizor 2. čina drame *Inoče*.
44., 45. i 46. prizor	Marin, Polkin, Macin, Andrin i Ljubin dijalog.	Autorski čin.
47. prizor	Kajin, Ljubin, Andrin, Polkin, Marin i Macin dijalog.	9. prizor 2. čina drame *Inoče* i autorski čin.
48. prizor	Ružin i Mikin dijalog.	8. prizor 3. čina drame *Majstorica Ruža*.
49. i 50. prizor	Ružin, Marin, Macin i Filin dijalog.	Ulomci iz pripovijetke *Ruža Golubićka*.
RADNJA SE DOGAĐA U SEOSKOM BIRCUZU		
51., 52., 53. i 54. prizor	Jozefov, Mikin, Lovrin, Čumin, Džildanin, Esmin i Đasminov dijalog.	1. prizor 3. čina drame *Inoče*, 1. prizor 3. čina drame *Majstorica Ruža* i autorski čin. U obradbi lik Mike Pantića poistovjećen s likom Mere Čulića iz drame *Inoče*.

RADNJA SE DOGAĐA NA SOKAKU I ISPRED ANDRINE I KAJINE KUĆE		
55. prizor	Polkin i Ljubin dijalog.	3. prizor 3. čina drame *Inoče*.
56. prizor	Kajin i Ljubin dijalog. Dijalog seoskih djevojaka.	6. prizor 3. čina drame *Inoče.*
57. prizor	Dijalog seoskih djevojaka. Andrin i Kajin dijalog. Ciganin Đasmin.	7. prizor 3. čina drame *Inoče.*
KRAJ		

U redateljskoj sam ideji nastojao prikazati realističnu sliku slavonskoga sela, njegovih ljudi i sudbina. Retkovačka je obradba publici predočila suvremeniji pogled na reprezentativna slavonska djela, zadržavajući izvornost rečenica i karakternih osobina likova te poštujući vrijeme u kojem se odvija radnja Ivakićevih djela. Uvodeći niz humorističnih elemenata, publika je reagirala smijehom, a scene koje nose dramaturšku napetost i pregršt emocija, praćene su vrlo usredotočeno u potpunoj tišini gledališta.

Posebnu sam pažnju posvetio vanjskim elementima predstave, odnosno kostimografiji i scenografiji. Realistička scenografija s naznakama simbolizma rad je akademskoga kipara i profesora na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku Dejana Durakovića. Pri izboru kostima značajnu je podršku pružilo Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku. U Ivakićevim dramskim djelima dominira scenski prostor birtije pa tako i u dramaturškoj obradbi kojoj potpisujem autorstvo. Ona je poprište događanja, razgovora, pijančevanja i zabave. Često je uzrokom životnih nesreća i razuzdanosti.

U njezinu prostoru dolazi do urušavanja civilizacije te postaje slikom stanja kolektivnoga duha i mentaliteta provincije s početka XX. stoljeća. Kao scenski prostor vrlo je zahvalna jer se u nju mogu postaviti brojni likovi, zapletati radnja, rezonirati, rekapitulirati, evocirati prošle radnje i doživljeno te prepričati situacije važne za daljnji dramski tijek te razvijati dramski sukob. U birtiji, mjestu slavonske duševnosti, prelamaju se različite silnice javnoga života i odzrcaljuje slika svijeta u čovjeku i čovjeka u svijetu i o svijetu. (Bilić 2008: 190).

Osim u eksterijeru seoske birtije vlasnika Švabe Jozefa, radnja će se događati u kući Andre Eleševića i supruge mu Kaje te izvan njezina interijera, ali i na sokaku, prostoru seoske svakodnevice ili, kako Anica Bilić (2008: 103) zapisuje, „kao vremensko-prostorna točka u kojoj se susreću sudbine ljudi,

zapleće i raspleće radnja, pokazuje preplitanje društvenoga, javnoga života s privatnim". Tijekom predstave gledamo odlazak pojedinih likova u Andrinu i Kajinu kuću kao i Jozefov odlazak s Romima u interijer bircuza, a radnja će se odvijati u njegovu eksterijeru gdje se nalaze stolice i stolovi za goste. Time je ljetno doba određeno kao vrijeme radnje predstave *Žedna ljubavi*.

Glumci nisu odjeveni u tradicionalno narodno ruho vinkovačkoga kraja, nego su kostimirani u replike narodnoga ruha s početka dvadesetoga stoljeća iz neodređenoga prostora. Vrlo pomno osmišljavana je glazbena podloga. Određena glazbena tema prati radnju predstave bivajući potpuno u njezinoj službi. Predstavu čini nekoliko koreografija stiliziranih narodnih plesova. Suradnik u procesu rada, Osječanin Enrih Merdić, vrsni folkloraš i koreograf, osmislivši stilizacijom naglašene plesne korake, pomogao je u pripremanju glumaca.

Svečana premijera predstave odigrana je 31. siječnja 2015. godine na *27. Smotri kazališnoga stvaralaštva u Vukovarsko-srijemskoj županiji* u Retkovcima. Nakon reprizne izvedbe uslijedila su gostovanja, ali i županijsko natjecanje, odnosno izbor predstave koja će Vukovarsko-srijemsku županiju predstavljati na državnome *Festivalu hrvatskih kazališnih amatera*. Izbornik državnoga festivala, kazališni kritičar Igor Ružić, predstavu *Žedna ljubavi* proglasio je najuspješnijim županijskim amaterskim kazališnim ostvarenjem. Nakon županijskoga uspjeha kazališna je struka, odnosno Prosudbeno povjerenstvo *55. Festivala hrvatskih kazališnih amatera,* održanoga u Pazinu i Vodicama, (Areta Ćurković, glumica; Igor Ružić, kazališni kritičar i Zoran Mužić, redatelj) četirima nominacijama i trima nagradama predstavu svrstala među najuspješnije amaterske kazališne ostvaraje 2015. godine.

Obrazlažući nagrade, glumica Areta Ćurković, članica Prosudbenoga povjerenstva u razgovoru za medije ističe:

> Predstavu *Žedna ljubavi* nagradili smo za njegovanje kulturne baštine kao i za najbolju prilagodbu teksta iz razloga na koji način Marko Sabljaković spaja djela Joze Ivakića, jednoga od istaknutijih slavonskih književnika s početka dvadesetoga stoljeća, a to su *Majstorica Ruža* i *Inoče*. Ozračje u predstavi, kako Retkovčani ističu, jer Ivakić je to kazao: Radnja se događa u malome slavonskom mjestu u vinkovačkoj okolici sada i uvijek, upravo jest da to uvijek traje. Oni su se kao kazalište potrudili kroz ljubavnu priču njegovati i podsjećati na tradiciju i davno pisanu riječ, onu najvažniju, a to je izgovorena riječ, riječ na sceni, koja živi zauvijek i predivno ju je i danas čuti. Na taj način svakako su svojom prilagodbom pri-

donijeli njegovanju kulturne baštine. Za taj su doprinos, naravno, zaslužni i glumci svojom predanošću i ljubavlju prema Slavoniji. Glumca Iliju Červena, koji igra majstora Filu Golubovića, nominirali smo za najbolju sporednu mušku ulogu iz razloga topline i emotivne prisutnosti koju donosi na scenu utjelovljujući lik pun dobrote i velikoga srca dok smo Katicu Štefančić koja igra bab' Maru nagradili za najbolju sporednu žensku ulogu. Lik koji utjelovljuje beskrajno je životan, šarmantan i istinit na sceni, a govor izvoran, slavonski koji isto tako uvelike doprinosi njegovanju kulturne baštine.

STRUČNA KRITIKA DRŽAVNOGA FESTIVALA O PREDSTAVI

Areta Ćurković, glumica

Predstava *Žedna ljubavi* romantična je drama u slavonskome duhu nastala prema motivima djela Joze Ivakića, a kako i sâm dramaturg kaže, likovi i danas hodaju među nama, ali u nekome novom ruhu.

Inače, i sama sam Slavonka, moja baka zvala se Mara, a djed Mirko imao je gostionicu pa kada bi, bećarski, pred jutro dolazio kući s društvom i viknuo: „Maro, ajd' na tavan, skini kulin i nareži…" progovarala je upravo duša slavonska…

Sve me to moglo poistovjetiti s predstavom i premda ponekad i ne volim da nas Slavonce predstavlja samo kulen, fiš i tambura, s druge strane poštujem tradicijski izričaj, čuvanje baštine i rič na sceni koju snaše pripovidaju. Upravo se takve snaše na početku predstave pojavljuju u odličnoj maniri prologa. Pogotovo, izvrsna je Katica Štefančić koja igra bab' Maru s tako jednom spontanošću i scenskim šarmom da je ove godine, prema našem mišljenju, zavrijedila nagradu za sporednu žensku ulogu. Inače, predstava je dosta profesionalno posložena, scenografsko-kostimografski čista, dok glazba možda u jednome trenutku ipak gledatelja dovodi do zasićenja u praćenju romantično-ljubavnih situacija aktera ove slavonske priče koju je Marko Sabljaković adaptirao i vrlo vješto isprepleo, za što je također nagrađen. Od starijih glumaca posebno bih izdvojila Iliju Červena kojega smo nominirali za sporednu mušku ulogu, a igrao je majstora Filu Golubovića s čistom, umjerenom, a opet jakom emotivnošću koja dopire do publike svojom iskrenošću.

Igor Ružić, kazališni kritičar

U skladu s gotovo stoljetnom tradicijom kazališnoga amaterizma u Retkovcima, predstava je *Žedna ljubavi* cjelovita u gotovo svakome svom segmentu, od scenografske i kostimografske opremljenosti, preko sigurne režije do zanimljive i najviše u karakterizacijama naglašene glume.

Redatelj Marko Sabljaković prihvatio se nimalo jednostavnoga zadatka dramaturškoga spajanja drama Joze Ivakića *Inoče* i *Majstorica Ruža* i majstorski ih, gotovo bešavno, spojio u predložak čija je osnovna tema ljubav, ali je podloga lokalitet i lokalni mentalitet.

Komad je upravo tako i postavljen, izvana nalik etnografskoj razglednici, s previše realizma u detaljima na štetu simbolizma koji se sâm nudi u arhetipskoj podlozi, dok je iznutra do usijanja dovedena emotivnost prikazana s dviju strana: ženske i muške. Najvažnije je što pritom vještim spajanjem predložaka uspijeva prenijeti i poruku, kao i identitet iz kojega ona nastaje, dok lokalno pretvara u univerzalno, a Ivakićeve likove u suvremenike današnjih gledatelja. Na zadovoljstvo ovih posljednjih, bez obzira dive li se šokačkomu kao prirodno svojemu jeziku ili tek pokušavaju uhvatiti i shvatiti njegove finese i ljepotu. Iako, logikom glavnih uloga, predstavom dominiraju Maja Jakšić i Zdravko Šinjori kao Kaja i Andro, te Vesna Šinjori kao Ruža, u ponovljenome gledanju predstave može se opaziti i zaista zanimljiva opreka između dvaju glumačkih principa koje utjelovljuju spomenuta Maja Jakšić i njezina scenska suparnica, inoča Ljuba Martina Ištaković. Velika je kvaliteta predstave i niz izvrsnih epizoda: bab' Mare Katice Štefančić, majstora File Ilije Červena te Ciganki Mire Šutalo, Kristine Šinjori i Danijele Ištaković.

Zoran Mužić, redatelj

Ljubavne strasti vitlaju ljudima; između tradicije, morala, represivne kulturne norme i gole strasti, ljubavi i zahtjeva puti raspeti su junaci ovoga vrlo dobro složenoga scenskog događanja. Šokački jezik i običaji s mjerom i ukusom. Promišljen izbor kazališnih izražajnih sredstva i pogođen glumački postav krase scenski napor. Redatelj se potrudio oko mizanscena, vrlo dobro i dosljedno definirao scenski prostor. Scena i kostimi i više nego funkcionalni. Jedina primjedba bila bi svojevrsna krutost u interpretaciji glavne muške uloge kao i pretjerana suspregnutost u interpretaciji njego-

ve supruge. Mnogo više dale su male uloge, naizgled paradoks, no čini se da je takvo pozicioniranje uloga bila namjera redatelja. Šteta, jer smo ostali zakinuti za dodatni emotivni diskurs ove u svemu vrlo dobre predstave.

Valja istaći kako je glumcu Zdravku Šinjoriju, koji je utjelovio lik Andre Eleševića, tada to tek početničko scensko iskustvo nakon epizodne uloge svećenika u Brešanovoj *Svečanoj večeri u pogrebnome poduzeću*, a Maja Jakšić u ulozi Kaje bila je debitantica u predstavi. Mogu se složiti kako je nedostajalo glumačkoga iskustva i zrelosti, no i sâm Ivakić naglašavao je kako su za usavršavanje glume važni realistički komadi, osobito za početnika „jer to je najbolji barometar za umjetničko shvaćanje kojega glumca i za njegov smisao gledanja života, za invenciju i stvaranje iz samoga sebe na osnovi promatranja, zapažanja i prisvojenja svega onoga, što iluziju čini potpunom." (Bilić 2008: 244). Ivakić posebno podržava dodjeljivanje malih uloga provjerenim glumcima „jer su i takve uloge, prema njegovu mišljenju, zahtjevne i dostojne interpretacije" (Bilić 2008: 244).

Na *8. Festivalu amaterskih kazališta* u Slavonskome Brodu predstava *Žedna ljubavi* osvojila je dvije vrijedne nagrade prema odluci stručnoga Prosudbenog povjerenstva. Marko Sabljaković nagrađen je za najbolju režiju predstave, a Katica Štefančić za ulogu bab' Mare nagradom za najbolju sporednu žensku ulogu. Dvjema nominacijama Povjerenstvo ističe Anicu Prošenski ulogom Polke za najbolju sporednu žensku ulogu i Iliju Červena u ulozi majstora File za najbolju sporednu mušku ulogu. Prosudbeno povjerenstvo činili su Dubravka Crnojević Carić, glumica, redateljica, teatrologinja i profesorica na Akademiji dramskih umjetnosti u Zagrebu, Matej Safundžić i Luka Stilinović, glumci-lutkari i prof. Darija Mataić Agičić, pomoćnica ravnatelja Gradske knjižnice u Slavonskome Brodu. Predsjednica Prosudbenoga povjerenstva Dubravka Crnojević Carić tom će prigodom kazati:

> Marko Sabljaković osvojio je iznimno važnu nagradu, i to za najbolju režiju predstave te time pokazao kako je učinio ogroman posao, ali i dao velik doprinos hrvatskoj kulturi. Spajajući djela Joze Ivakića u jedan komad, vrlo studiozno obrađujući pročitano, pokazuje se to da Retkovci imaju osobu koja nije samo odličan redatelj i osoba koja okuplja oko sebe glumce-amatere, koja se trudi i voli teatar, nego imaju osobu koja uistinu zna što je redateljski posao. Retkovci imaju zašto biti ponosni na tako mladoga redatelja i vjerujem kako su glumci oko njega jako zadovoljni.

Sve su to sjajni glumci koji mogu iznijeti vrlo kompleksne karaktere i angažirati se u različitim kazališnim izričajima. Katica Štefančić ulogom bab' Mare pokazala je jedan od vrhunskih glumačkih uradaka što se pamti godinama. To kako Katica igra, izvrsno je. Briljantnu ulogu odigrala je i glumica Anica Prošenski kao i glumac Ilija Červen koji su zaslužili nominacije. Retkovci imaju zašto biti sretni i ponosni.

Slavonsko-brodski portal *SBplus*, nakon odigrane predstave 4. rujna 2015., objavio je službenu kritiku naslovljenu *A šta ona može kad je tak'a!?*

Dvije različite, no pod istim nebom iznikle i od jednoga autora (Joza Ivakić) napisane priče, *Majstorica Ruža* i *Inoče*, vješto je prilagodio, u jednu spojio, dramatizirao i režirao Marko Sabljaković, a sinoć na kazališnim daskama dvorane KKD „Ivana Brlić Mažuranić" suvereno, kao (melo)dramu pod nazivom *Žedna ljubavi* ispričao glumački ansambl retkovačkoga kazališta „Mika Živković".

Univerzalna priča

Strast i apatija, iskrena ljubav i žudnja, obična ljudska računica, preljub, osveta i praštanje, romantika, tračevi i realnost života u slavonskome selu nakon velikoga rata… nisu nešto arhaično – sve je to život i danas i sutra će biti jer – selo, grad, svejedno je – ljudi su, a ne građevine, sokaci, trgovi. U tom smislu, predstava je i suvremena tematikom, ali (prije svega) podsjetnik je na selo kakvo i najstariji jedva pamte. Ta univerzalnost starih seoskih priča i događanja, suvereno i uvjerljivo ispričana gledatelju ne ostavlja mogućnost nego poistovjetiti se, osjećati i živjeti s likovima na sceni.

Amateri poput profesionalaca

Iako se radi o predstavi jednoga amaterskog kazališta, iznikloga i gotovo stotinu godina s ljubavlju njegovanoga u maloj seoskoj sredini kakva Retkovci kod Vinkovaca jesu, sinoćnja izvedba izgledala je profesionalno i bez značajnijih zamjerki – od režije, scenografije, kostimografije, glazbe do glume koja je u cjelini ipak dobra, a ima i niz odličnih epizoda. Tu svakako pripada prolog – razgovor seoskih baba na klupici ispred kuće, scene Ciganki, dijalozi pred seoskom gostionicom…

Podloga za (budući?) film

Bila je to jedna od onih predstava oko koje članovi stručnoga Povjerenstva Festivala neće imati velikih dilema, a vjerojatno ju je izvedbom oduševljena publika također dobro ocijenila. Ne možemo se oteti dojmu kako bi

upravo ovaj ansambl i autori mogli imati ključnu ulogu u ekranizaciji predstave kao TV-filma ili filma za kino predstave.

Na *6. Međunarodnom festivalu kazališnoga stvaralaštva* u Belom Manastiru predstava *Žedna ljubavi* nagrađena je za njegovanje kulturne baštine. S devet nominacija i šest kazališnih nagrada postat će jednom od najuspješnijih predstava tijekom duge i bogate kazališne retkovačke povijesti. Nagrade, priznanja, a posebice stručni osvrti i kazališna kritika jasno oslikavaju uspješnost dramaturškoga, redateljskoga i glumačkoga čina potaknutog Ivakićevim značajnim, ali nedovoljno isticanim i revitaliziranim, a dugi niz godina gotovo marginaliziranim književno-dramskim opusom.

OTROV

U studenome 2015. godine na retkovačkim kazališnim daskama u vlastitoj režiji premijerno sam uprizorio predstavu *Otrov* prema Ivakićevoj istoimenoj noveli. Nakon predstave *Žedna ljubavi*, i *Otrov* će doživjeti izvrstan uspjeh – publika burnim pljeskom nagrađuje glumačku interpretaciju Zdravka Šinjorija, a kazališna struka zadivljena je redateljskom koncepcijom, snažnim emocijama, glumačkim dosezima i ostvarajima. Pomalo iznenađujuća životna drama očituje svu duševnu patnju i bol kroz analizu poremećenih bračnih odnosa nižući prizore iz bračnoga života kada netrpeljivost eskalira u pakost i mržnju. Duševni nemir pretvara se u *otrov* koji bračni odnos čini paklom nesnošljivosti, svađe i tuče.

Predstava je zahtijevala minuciozan, precizan rad na glumačkoj interpretaciji glavnoga nositelja radnje – seljanina Franje, razapetoga emocijama i unutarnjim nemirima. Glumac Šinjori vrlo predano i savjesno pristupio je procesu rada, svjestan iznimno teškoga zadatka. Pomno slušajući redateljske naputke, precizirajući karakterne osobine i psihološka stanja uspio je izgraditi lik i predstavu koja snažnom emocijom, energijom, nevjerojatnom glumčevom proživljenošću lika i zanimljivim rješenjima (mizanscenskim, glazbenim i svjetlosnim) oduševljava intrigirajući gledatelja. Zadovoljstvo neće kriti ni kazališni znalci.

Plakat za predstavu „Otrov" Kazališta „Mika Živković", Retkovci, 2015. Dizajn plakata Tiskara Zebra, Vinkovci.

Redateljsku ću koncepciju usmjeriti na glumca i snažnu emociju koju publika mora proživjeti bivajući aktivnim sudionicima Franjina života i nesretne mu sudbine. Najtežu zadaću, naravno, imao je glumac Šinjori. Početak predstave vrlo je efektan. Gledatelj u potpunome mraku uz prateću glazbenu temu osluškuje zvuk polaganih, teških, ali izrazito čujnih koraka koji odzvanjaju pozornicom nagovješćujući sumornost, životni očaj, razočaranost. Vrlo malo svjetla uoči izgovaranja glumčeva početnoga teksta naznačuje emotivnu

pregorenost koja nije napadna, previše afektirana, nego vrlo suzdržana, unutar duše skrivena emotivna rana. U teškim trenutcima Franja ne uspijeva obuzdati lavinu osjećaja. I tu je na glumcu ogromna odgovornost, a Zdravko Šinjori svojom ekspresivnošću zadivljuje.

Novela *Otrov,* bez obzira na vremensku odrednicu smještanja radnje, zaokuplja suvremena čitatelja, a posebice gledatelja predstave. Impresivna je njezina svevremenost, neprolaznost, a napose aktualnost teme i doživljaj unutarnje patnje i emotivnoga kraha. S vremenskim odmakom pratimo eskalirajući bračni sukob izazvan nevjerom Franjine supruge čija će šutnja početi boljeti *više nego ikoja riječ.* Franja evocira uspomene na prošle dane protkane ljubavlju i radošću, nakon čega je nevjera sreću *blatom okaljala*. Ljubomora, najveći čovjekov neprijatelj, Franju dovodi do nekontroliranih emotivnih napadaja u kojima čini još veće zlo – suprugu fizički zlostavlja dok ga iznemoglost ne strovali na stolac gledajući ju kako šutke, ne puštajući suzu, prikuplja odjeću što ju strga s nje. U metaforičkome značenju ženina nevjera i muževa ljubomora *otrov* je što ruši idiličnu sliku zajedničkoga života dovodeći do potpune propasti i Franjina konačnoga pitanja: *'Oće li se ikada vratiti 'ni sretni dani?*

Zašto *Otrov* nazivamo predstavom, a ne monodramom? Na samome kraju predstave odlučio sam obogatiti radnju uvodeći na scenu lik Franjine supruge Mande koju izvrsno utjelovljuje glumica retkovačkoga kazališta Maja Jakšić. Manda, potpuno nijema, stajat će uz klonula i iznemogla Franju. Osjećajući prisutnost ljudskoga bića, on će pogled usmjeriti prema njezinu. Iz početničkoga Mandina htijenja dotaknuti ga i tužnoga izraza lica, ne mogavši ipak zaboraviti Franjine udarce i batine, ubrzo postaje emotivno hladnom, inatljivom i prkosnom, što se jasno oslikava u oštrome pogledu prepunome gorčine, a izrazito mimikom lica i prekriženim rukama na njedrima. U Franji se ponovo budi osjećaj bijesa pa žustrim koracima nasrne prema Mandi, čime predstava iznenada okončava u potpunome mraku praćena istom početnom glazbenom temom. Gledatelju tada ostaje prosuđivati, promišljati i analizirati tražeći odgovore na mnoga pitanja.

Zdravko Šinjori i Maja Jakšić u predstavi „Otrov“
Kazališta „Mika Živković“, Retkovci, 2015. Foto Dražen Bota.

KRITIKA O PREDSTAVI

Dr. sc. Dubravka Crnojević Carić, izbornica za državni 56. *Festival hrvatskih kazališnih amatera*

Ova je predstava mali biser. Marko Sabljaković napravio je značajan uradak – kako na očuvanju baštine, tako i na suvremenome čitanju baštinskih tekstova. Sjajna dramatizacija, odlično osmišljena mizanscenska rješenja! Ovo je predstava koja je precizno mišljena i još preciznije izvedena u svakome svom elementu: svjetlosna rješenja, glazbeni dijelovi (tri teme koje se isprepliću), mizanscena – sve je dovedeno gotovo do savršenstva. Iznimno je dobar i sâm kraj predstave u kojemu se pojavljuje, kao nijema, ali iznimno efektna epizoda, Maja Jakšić kao Manda. Zdravko Šinjori kao Franja imao je jako težak zadatak – nosio se s njim hrabro. Još jedanput pohvale i čestitke redatelju i istraživaču Marku Sabljakoviću!

Na *9. Festivalu amaterskih kazališta* u Slavonskome Brodu 2016. godine Zdravko Šinjori osvaja nagradu za najuspješnije odigranu glavnu mušku ulogu Festivala. Predstave *Žedna ljubavi* i *Otrov* postigle su zavidnu medijsku zastupljenost, o čemu svjedoče mnogobrojna radijska i televizijska gostovanja, a gotovo da nema novinskoga glasila u kojemu nisu objavljivani kazališni uspjesi Ivakićevih djela. Novinski su članci i objave danas pohranjeni u arhivskoj građi Kazališta „Mika Živković", Retkovci.

O JEZIKU U PREDSTAVAMA *ŽEDNA LJUBAVI* I *OTROV*

U Ivakićevim je proznim i dramskim djelima spremljeno jezično bogatstvo i govorno blago Slavonije, odnosno onodobni zavičajni idiom. Amaterska pučka kazališta, kada govorimo o izvođenju tekstova na dijalektu, uvijek su u prednosti u odnosu na profesionalne kazališne kuće. Razloga je za to nekoliko:

- u pučkome su kazalištu svi glumci iz istoga mjesta i govore jednim jezikom, jednim dijalektom, jednim narječjem,
- pri odabiru tekstova pisanih na dijalektu pučka se kazališta uglavnom vode načelom zavičajnosti i biraju tekstove pisaca iz svoga mjesta ili bliže okolice zato što im je jezik tih autora najbliži i najlakše se njime izražavaju,
- glumci u pučkim kazalištima nerijetko se i u svakodnevnoj komunikaciji koriste dijalektom kao razgovornim jezikom, što je u Slavoniji, nažalost, u zadnje vrijeme izrazito rijetko, ali još uvijek svako selo ima izvorne govornike lokalnih govora od kojih se, ukoliko glumci naiđu na poteškoće, može naučiti kako se pojedina riječ, sintagma ili rečenica pravilno izgovaraju *po šokački*,
- dramski tekstovi pisani na dijalektu smještaju radnju u prostor koji je ujedno i životni prostor amatera u pučkome kazalištu – selo ili manja gradska sredina, a problemi s kojima se suočavaju dramska lica, tipični sukobi i modeli njihova rješavanja bliski su i izvođačima i publici, čime se olakšava razumijevanje, izvođenje i prihvaćanje teksta.

Rad s glumcima, koji će sudjelovati u predstavi pisanoj dijalektom, uvijek prolazi kroz nekoliko faza. Najprije su tu, kao i prije svake predstave, čitačke

probe na kojima se vidi koliko je koji glumac samopouzdan u korištenju lokalnoga govora i koje su riječi, sintagme, odnosno dijelovi teksta problematični. Kako bismo postigli veću točnost, u radu nam pomažu stariji stanovnici sela koji još uvijek kao razgovorni jezik koriste retkovački šokački govor. Glumci uče govoriti tekst oponašanjem, odnosno slušanjem starijih sumještana i pokušavanjem ponavljanja teksta što sličnije onomu što su čuli. Neki su u tome uspješniji, neki manje uspješni, ovisno o sluhu i naviknutosti na retkovački govor (lakše ga usvajaju oni kojima članovi obitelji ili najbliži susjedi još uvijek koriste lokalni govor u svakodnevnoj komunikaciji). Nakon što usvoje govor, glumci kreću s glumačkom interpretacijom teksta – spajaju ta dva elemenata, govor i interpretaciju. Nekima bude teško jer se ne mogu usredotočiti istovremeno na oboje. Najčešće se, ipak, prednost daje točnosti izgovora na štetu glumačke interpretacije. Sličan problem imaju i profesionalni glumci kada izvode tekstove na dijalektu.

> Govor Retkovaca pripada ekavskim govorima slavonskoga dijalekta jugozapadno od Vinkovaca zajedno s mjesnim govorima Ivankova, Vođinaca, Andrijaševaca, Rokovaca, Prkovaca, Šiškovaca, Cerne, Starih Mikanovaca te djelomice Novih Mikanovaca i Gradišta. Govor navedenih jedanaest sela pripada starijem tipu štokavskih govora.[2]

Prilagodba se teksta, gledano s jezičnoga aspekta, u predstavama *Žedna ljubavi* i *Otrov* vršila na način da se oblici, riječi i izrazi koji nisu karakteristični za retkovački govor, zamijene onima koji to jesu. Prilikom prilagodbe i dramaturške obradbe Ivakićeva opusa morao sam uvažiti najznačajniju razliku između vinkovačkoga govora, kojim je Ivakić pisao svoja djela i retkovačkoga govora kojim su predstave igrane, a to je razlika u govornome i pisanome ostvaraju refleksa jata. Dok je u Ivakića refleks jata uglavnom ikavski, prilagođavajući djela svomu lokalnom govoru, dosljedno ćemo koristiti ekavski refleks jata (vrime – *vreme*, ispovid – *ispoved*, riječ – *reč*, uvik – *uvek*, prid svitom – *pred svetom*…), jednako se dosljedno koristi i izbacivanje ili zamjenjivanje glasa h (njih – *nji*, ničijih – *ničiji*, odmah – *odma*, htio – *teo*, htjela – *tela*…), a zamjenica *šta* koristi se umjesto oblika *što*. Završno se *-ao* izgovara kao *-o* (dočekao – *dočeko*, našao – *našo*, kidao – *kido*, kao – *ko*, imao – *imo*, žao – *žo*…), a infinitivi se pojavljuju bez završnoga *-i*.

---

[2] Kolenić, Ljiljana. Bilić, Anica. 2004. „Mjesni govor Retkovaca". *Šokačka rič 2*. ZAKUD Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci, str. 5–23.

„U kritikama Ivakić se očituje kao pobornik kazališnoga i redateljskoga modernizma. Redateljski postupci moraju biti originalni i osebujni, a pri scenskoj izvedbi treba se očitovati njegova vizija predstave, razrada teksta i unutarnje proživljavanje" (Bilić 2008: 250), a sâm Joza Ivakić, osvrnuvši se na redatelja kojemu dodjeljuje značajnu ulogu kazališnoga procesa, ističe:

> On mora da stvara. On mora da je i sam umjetnik i pjesnik u duši. Kao što dobru seosku realističku dramu ne može da napiše pisac, koji sela nikad ni vidio nije, nego ga poznaje samo iz knjiga – tako isto ne može valjano i uspješno da režira takav komad režiser, koji sela dobro ne pozna, nego samo iz čitanja ili po čuvenju i pripovijedanju. Ovo svakako valja uglaviti! No nije dosta samo poznavanje sela i seljaka, nego tu treba još i dubok smisao za promatranje, gledanje, izoštren, upotpunjen i povećan valjanom literarnom spremom. (prema Bilić 2008: 250)

Bez obzira na poneka kritička razmišljanja kako bi bilo dobro odmaknuti se od slavonske književnosti i težiti suvremenijim tekstovima, smatram kako je u njoj sačuvano bogatstvo negdašnjih vremena, neprolaznost tema i njihova aktualnost. Sve to iznova me obuzme u želji da djela književnih stvaratelja slavonske ravnice zažive na kazališnim daskama. Osjećaj radosti iščitavanja baštinskih tekstova ne jenjava.

Ako su Ivakiću prigovarali kako će svojim angažmanom i radom *poseljačiti* Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, onda je moje zadovoljstvo veće jer sam uspio *poseljačiti* i sačuvati dušu slavonsku seljačkomu pučkom kazalištu u srcu Slavonije.

Pučko kazalište stvoreno od puka za puk, u pučkome načinu!

LITERATURA

Bilić, Anica. 2008. *Književni i kazališni rad Joze Ivakića*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad u Vinkovcima. Zagreb – Vinkovci.

Ivakić, Joza. 2000. *Izbor iz djela*. Ur. Damjanović, Stjepan; Užarević, Josip. Prir. Matanović, Julijana. Nakladnik Riječ Vinkovci. Vinkovci.

Ivakić, Joza. 1936. *Slavonija zemlja plemenita*. Pripovijesti. Matica hrvatska. Zagreb.

Ivakić, Joza. *Majstorica Ruža*. Fotokopije dramskoga teksta ustupljene u Odsjeku za povijest hrvatskoga kazališta Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Kolenić, Ljiljana. Bilić, Anica. 2004. „Mjesni govor Retkovaca". *Šokačka rič 2*. ZAKUD Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci, str. 5–23.

Mrkšić, Borislav. 1980. „Pučki teatar – jučer i danas“. *Znanstveni skup Pučki teatar*. Ur. Virc, Zlatko. Samoupravna interesna zajednica kulture Općine Vinkovci. Vinkovci, str. 5–17.

Sabljaković, Marko. 2013. *Slavonski dijalekt u kazališnim predstavama i priredbama*. Završni rad. Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, Orašje. 29 str.

DRAMATURGICAL ANALYSIS AND THEATRICAL PERFORMANCE OF IVAKIĆ'S DRAMA AND PROSE OPUS: *INOČE, MAJSTORICA RUŽA, RUŽA GOLUBIĆKA* AND *OTROV*

Joza Ivakić's plays have been performed in many professional and amateur Croatian theatres, and Ivakić himself tried his hand at Osijek and Zagreb HNK (Croatian National Theatre) not only as a playwright, but also as a theatre director, staging about thirty works of Croatian and foreign literature. His works will serve as a great basis for the dramatization of a new dramatic text entitled *Žedna ljubavi*.

In his rich legacy, I will pay special attention to Ivakić's plays *Inoča, Majstorica Ruža* and the short story *Ruža Golubićka*. A new play is based on the motives of these works, his highly acclaimed and award-winning performance, as well as contribution from actors from the Mika Živković Theatre in Retkovci.

Premiered in January 2015 in the production of Retkovci Theatre, the play which, in addition to dramatization and adaptation of the text, I am also directing, was successfully chosen to be the play that will represent Vukovar-Syrmia County at the national festival of amateur theater. After success at the county festival, the theatre professionals at the 55th National Festival of Croatian Amateur Theatre, held in Pazin, ranked the play among the most successful amateur theater achievements, with four nominations and three awards.

Together with the acting ensemble of the Retkovci Theatre, the contemporary approach in today's theatre and the timeless themes of Ivakić's texts, I managed to intrigue the audience, capture their impression and emotional experience and encourage theatre connoisseurs and the professionals to analyze, discuss and reflect heritage and re-evaluation of Ivakić's work.

Awards, recognitions, and especially professional reviews and theatre criticism clearly depict the success of the dramaturgical, directing and performing act, encouraged by Ivakić's significant, but insufficiently emphasized, revitalized, and for many years almost marginalized literary and dramatic opus. In November 2016, on the theatre boards of Retkovci, under my own direction, I staged the play *Otrov* based on Ivakić's novel of the same name.

After the play *Žedna ljubavi, Otrov* achieved great success as well. The audience rewarded the acting interpretation of Zdravko Šinjori with loud applause, and the theatre professionals were amazed by the director's concept, strong emotions, acting achievements… so Dubravka Crnojević Carić calls the play a hidden gem, emphasizing it as a heritage preservation as well as a contemporary reading of heritage texts.

The aim of the presentation is to clarify the procedures of dramaturgical processing, theatrical procedures and approach in working with actors for the most credible embodiment of characters on theatrical boards and finally, clarification of the director's concept and idea. The presentation includes theatre criticism and reviews of theatrologists, theater critics, academic actors and directors on the plays *Žedna ljubavi* and *Otrov*, and an analysis of the media coverage of the play's success as a result of directing the greater theatre and readership to the value of Joza Ivakić's work.

Key words: drama; dramatizations; theater criticism; amateur theater; directorial concepts